

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.07.2019 № 975) www.economy.nayka.com.ua | № 1, 2022 | 27.01.2022 р.

DOI: [10.32702/2307-2105-2022.1.5](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2022.1.5)

УДК 658.1

*Н. С. Скопенко,
д. е. н., професор кафедри економіки праці та менеджменту,
Національний університет харчових технологій, м. Київ, Україна
ORCID ID: 0000-0003-4540-3455
О. О. Козут,
магістрант кафедри економіки праці та менеджменту,
Національний університет харчових технологій, м. Київ, Україна
ORCID ID: 0000-0002-1115-5783*

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

*N. Skopenko
Doctor of Economic Sciences, Professor of the Department of Economics and Management,
National University of Food Technologies, Kyiv, Ukraine
O. Kohut
Master's student of the Department of Economics and Management,
National University of Food Technologies, Kyiv, Ukraine*

THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS OF ENSURING SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF ENTERPRISES IN MODERN CONDITIONS

Стаття присвячена теоретичним та практичним аспектам забезпечення стійкого розвитку підприємств в сучасних умовах. Проаналізувавши та узагальнивши різні підходи авторів до визначення таких понять, як «стійкість», «розвиток», «стійкий розвиток», нами було запропоновано розглядати категорію «стійкість розвитку підприємства» як зміну підприємством свого якісного стану за обраним напрямком з метою підвищення стійкості в сучасних нестабільних умовах, коли підприємство в результаті господарської діяльності не наближається до межі втрати стійкості або ж швидко повертається до рівноважного стану. Охарактеризовано основні складові стійкого розвитку та визначено їх взаємозв'язок. Наведено принципи, які регламентують практичне втілення механізму стійкого розвитку підприємства: динамічності; системної цілісності; збалансованості матеріальної та інформаційної основ; пристосовуваності. Розглянуто етапи процесу формування механізму стійкого розвитку. Відзначено, що формування механізму стійкого розвитку підприємства є безперервним процесом, який протікає в умовах постійно мінливих факторів зовнішнього і внутрішнього середовища. Елементи цього механізму повинні мати властивості рухливості, урегульованості, проте ступінь їх гнучкості залежить від норм чинного законодавства, організаційно-правової форми підприємства, внутрішньої організаційної структури, кваліфікації та мотивації персоналу,

конкуренції, джерел фінансових ресурсів. Розкрито сутність інструментарію менеджменту та визначено мету його застосування. Перераховано інструменти забезпечення стійкого розвитку підприємств з позицій трьох основних складових: економічної, соціальної та екологічної. Окремо зроблено акцент на тому, що досягнення цілей та результативності діяльності щодо забезпечення стійкого розвитку підприємства можливе лише з урахуванням певних особливостей, таких як: характер розвитку галузі підприємства; характер функціонування підприємства та характер стратегій, які використовує підприємство.

The paper is devoted to theoretical and practical aspects of ensuring the sustainable development of enterprises in modern conditions. After analyzing and summarizing the different approaches of the authors to the definition of such concepts as "sustainability", "development", "sustainable development", we proposed to consider the category "sustainability of enterprise development" as a change in the enterprise's quality condition in the chosen direction when the enterprise as a result of economic activity does not approach the limit of loss of stability or quickly returns to an equilibrium condition. The research describes and determines the main components of sustainable development and their interrelation. The principles that regulate the practical implementation of the mechanism of sustainable development of the enterprise are presented: the principle of dynamism; the principle of system integrity; the principle of balance of material and information bases; the principle of adaptability. The stages of the process of forming the mechanism of sustainable development are considered. It is noted that the formation of the mechanism of sustainable development of the enterprise is a continuous process that takes place in conditions of constantly changing factors of the external and internal environment. Elements of this mechanism should have the properties of mobility, regulation, but the degree of their flexibility depends on current legislation, organizational and legal form of the enterprise, internal organizational structure, qualifications and motivation of staff, competition, sources of financial resources. The essence of management tools is revealed and the purpose of its application is determined. The tools for ensuring the sustainable development of enterprises were listed from the standpoint of three main components: economic, social, and environmental. Emphasis is placed on the fact that the achievement of goals and effectiveness of activities to ensure sustainable development of the enterprise is possible only with certain features, such as the nature of the development of the enterprise; the nature of the enterprise, and the nature of the strategies used by the enterprise.

Ключові слова: *стійкість; розвиток; стійкий розвиток; механізм; інструментальне забезпечення; підприємство.*

Key words: *stability; developmen;; sustainable development; instrumental support; enterprise.*

Постановка проблеми. Сучасне середовище функціонування суб'єктів господарювання характеризується високим рівнем невизначеності та прискоренням швидкості глобальних економічних змін. Підприємства все більше зіштовхуються з труднощами, пов'язаними не тільки з утриманням високих економічних показників, а й взагалі з можливістю функціонування на ринку. Саме тому в сучасних умовах забезпечення сталого розвитку є одним із основних пріоритетів, що передбачає ефективність бізнес-діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам стійкого розвитку підприємств присвятили свої теоретичні та практичні дослідження багато відомих авторів. Проте, в сучасній економічній теорії питання забезпечення стійкого розвитку розглядається дослідниками з різних точок зору:

– значна кількість науковців (С. Анохін, І. Бланк, А. Загорюлькін, Б. Колас, О. Колодізев, К. Нужний, В. Рошін, Ю. Сімах, В. Сумин, В. Ячменева та ін.) застосовують термін «steady state» (стійкий стан, стан стаціонарної стійкості), який відображає умови динамічної рівноваги економічної системи [1, 7, 15, 22];

– А. Деркач, Л. Мельник, А. Семенов та А. Фадеєва характеризують стійкий розвиток як такий, за якого економічні, екологічні та соціальні цілі урівноважуються та інтегруються, а темпи економічного росту не перевищують темпів відтворення природних ресурсів, причому основним показником такого розвитку вважається покращання якості життя [17];

- з позицій гармонійного і рівноважного функціонування компанії стійкий розвиток досліджували О. Ф. Новікова, О. І. Амоша і В. П. Антонюк, Д. Фаєн, Р. Макклін, М.-Г. Парк [16];
- кібернетичний підхід запропонували У. Ешбі та Ю.В. Гусаров [20, 4];
- виходячи з теорії самоорганізації та термодинаміки відкритих систем – В.В. Артюхов [2];
- прихильники стаціонарної економіки Г. Дейлі, Т. Джексон, Е. Сімс [23, 25, 27];
- за де-зростання виступають вчені Римського клубу Денніл та Донелла Медоуз, Юрген Рандерс, Вільям В. Беренс III [26];
- економічну стійкість підприємств ототожнюють з його фінансовим станом В. Дергачьова, Д. Ковальов і Т. Сухорукова, З. Коробкова, Є. Коротков, А. Шеремет, Ю. Масленко та Н. Кульбака, І. Недін, І. Сенько [10];
- поняття стійкого розвитку підприємств пов'язують з поняттям економічного зростання Дж.С. Міль, Й. Шумпетер, Р. Харррод, Ф. Котлер, Д. Морріс, А.С. Воронов, Н.В. Шандова. Вони вважають, що "...концепція економічної стійкості полягає в максимальному значенні зростання економіки за мінімального відхилення економічної системи від стану рівноваги" [18].

Розроблені й запропоновані в сучасній науковій літературі теоретичні й методологічні аспекти з тематики представленого дослідження вимагають узагальнень, систематизації й удосконалення.

Метою статті є дослідження сутності, принципів, механізмів та інструментів забезпечення стійкого розвитку підприємств в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Дослідження поняття «стійкий розвиток підприємства» як економічної категорії обумовлені низкою причин, провідне місце серед яких займає обґрунтування єдиного підходу до розуміння цієї категорії в рамках сучасної економічної теорії.

Уперше термін «стійкий розвиток» було розглянуто в аспекті екологічних перетворень на конференції ООН у 1972 р. у Стокгольмі [13].

У науковій праці «Стратегія всесвітнього збереження: збереження існуючих ресурсів для «стійкого розвитку» стійкий розвиток визначався як покращення якості життя в межах можливостей (місткості) екосистем, які залишатимуться в стані відносної рівноваги [24].

На засіданні Міжнародної комісії з навколишнього середовища і розвитку (1987 р.) було визначено поняття «стійкий розвиток» (sustainable development), де було наголошено на потребах задоволення теперішніх та захисту майбутніх потреб людства: «Це такий розвиток, який задовольняє потреби сьогодення, але не ставить під загрозу можливість майбутніх поколінь задовольняти свої потреби» [12].

Можемо відзначити, що це визначення цитується найчастіше, але не відображає всіх аспектів. Саме тому, для того, щоб більш точно зрозуміти термін «стійкий розвиток» доцільно розділити його на два окремих поняття «стійкість» і «розвиток» та дослідити окремо їх трактування.

Більшість учених-економістів визначають стійкість як здатність системи повертатися у стан рівноваги. Зокрема, стійкість, за Козловським С. В. – це здатність економічної системи після певного збурення (зміни параметрів економічної системи, її показників) швидко повертатися у стан, не гірший від попереднього, зберігати свій стан як завгодно довго, а також поліпшувати свій стан до величини збурення за умови позитивної зміни економічних параметрів системи [6 с. 7].

Іванов В. Л. трактує стійкість як здатність системи підприємства не відхилитись від свого стану в умовах виникнення дестабілізаційних внутрішніх і зовнішніх впливів. Проте сукупність факторів, що впливають на підприємство, зумовлюють стрімкість змін умов функціонування підприємства, що, в свою чергу, неодмінно призводить до зміни підприємством характеристик свого стану [5, с. 37].

Цікавим є підхід Кучерявого А. В., згідно з яким стійкість – це результат реалізації здатності підприємства створювати, розвивати та зберігати тривалий час конкурентні переваги. Перш за все, такий підхід всебічно описує поняття стійкості, узагальнюючи різні її види в межах підприємства, що розкриває спроможність підприємства ефективно функціонувати у здебільшого несприятливих конкурентних умовах [8, с. 14].

Пов'язує стійкість підприємства з його гармонійним розвитком Мохоцько Г. А., відзначаючи, що стійкість – це збереження цілісності та можливість досягнення встановлених стратегічних цілей. Такий підхід заснований на підтримці здатності підприємства адаптуватися до мінливих умов господарювання та гармонійної зміни якісних станів упродовж тривалого часу [11].

Розвиток будь-якого об'єкта – це особливий вид змін, що відрізняється необоротністю й якісними перетвореннями, що приводять до виникнення його нового стану, який визначається як процес закономірних змін, переходу з одного стану в інший, більш досконалий, перехід від старого якісного стану до нового, від простого до складного, від нижчого до вищого [3].

Серед українських вчених, зокрема, Шубравською Є. В., розвиток трактується як процес переходу системи з одного стану в інший, що супроводжується зміною її якісних та кількісних характеристик. Цієї ж думки дотримується Погорелов Ю.С., який розглядає розвиток крізь призму кількісних та якісних змін у функціонуванні системи, які характеризуються багатовимірністю, спрямованістю та часто неминучістю, накопичуються та викликають перехід системи до якісно іншого стану [19, с. 37; 14, с. 31].

Таким чином, проаналізувавши трактування різних авторів, пропонуємо розглядати поняття стійкого розвитку підприємства, як зміну підприємством свого якісного стану за обраним напрямком з метою підвищення стійкості в сучасних нестабільних умовах, коли підприємство в результаті господарської діяльності не наближається до межі втрати стійкості або ж швидко повертається до рівноважного стану.

Якщо вести мову про складові стійкого розвитку, важливим є розуміння тісного взаємозв'язку та взаємодії соціальних, економічних та екологічних процесів у їх багатомірній структурі та якості. Не можна поступатись одним з аспектів розвитку з метою досягнення максимальної вигоди в іншому. Серед основних складових, що забезпечують стійкий розвиток, можна виділити [16, с. 22-23]:

1) економічний – передбачає формування економічної системи гармонізованої з екологічним чинником розвитку, тобто досягнення збалансованості економічних показників за рахунок раціонального використання обмежених природних ресурсів та удосконалення бізнес-процесів підприємства;

2) екологічний – визначає умови й межі відновлення екологічних систем унаслідок їх експлуатації, основною метою даного чинника є забезпечення цілісності і збереження біологічних і фізичних природних систем за рахунок підвищення екологічності виробництва та формування відповідної політики діяльності підприємства;

3) соціальний – утверджує право людини на високий життєвий рівень в умовах екологічної безпеки й благополуччя, а також саме усвідомлення проблем управління персоналом на підприємстві, створення якісної системи спрямованої на збереження культурної та соціальної стабільності.

Найважливішими принципами, які регламентують практичне втілення механізму стійкого розвитку підприємства, є [21]:

– принцип динамічності (зміни в одному з параметрів діяльності підприємства призводять до змін в інших на основі зворотного зв'язку);

– принцип системної цілісності (операційна, інвестиційна і фінансова діяльність підприємства пропорціональна відповідним системним елементам, що мають здатність до взаємодії і відновлення);

– принцип збалансованості матеріальної та інформаційної основ (тобто досягнення такого стану, коли зберігаються довгострокові стимули стійкого розвитку);

– принцип пристосовуваності (адаптивність підприємства до зовнішніх умов та гнучкість внутрішнього управління сприяють збереженню довгострокової перспективи стійкого розвитку).

Необхідно зазначити, що формування механізму стійкого розвитку підприємства є безперервним процесом, який протікає в умовах постійно мінливих факторів зовнішнього і внутрішнього середовища. Елементи цього механізму повинні мати властивості рухливості, урегульованості, проте ступінь їх гнучкості залежить від норм чинного законодавства, організаційно-правової форми підприємства, внутрішньої організаційної структури, кваліфікації та мотивації персоналу, конкуренції, джерел фінансових ресурсів.

Основними етапами формування механізму стійкого розвитку на підприємствах можуть бути:

1) визначення стратегії розвитку організації:

– оцінка зовнішнього середовища;

– аналіз поточного стану підприємства;

– визначення цільових орієнтирів для результатів діяльності

– формування місії, визначення цілей та набору стратегій стійкого розвитку підприємства;

2) діагностика сукупного потенціалу розвитку:

– аналіз наявності ресурсів і компетенцій;

– оцінка фактичної внутрішньорівневої взаємодії у ланцюгу «ресурси – компетенції - результати»;

– оцінка фактичної міжрівневої взаємодії, збалансованості розвитку складових потенціалу розвитку;

3) проектування стійкого розвитку:

– оцінка показників ефективності проекту стійкого розвитку;

– розробка системи цільових показників та інструментів забезпечення стійкого розвитку;

– сценарне моделювання та прогнозування майбутніх станів зовнішнього середовища;

4) реалізація стратегії стійкого розвитку:

– моніторинг зовнішнього середовища;

– адаптація взаємодії ресурсів і компетенцій до умов середовища;

– аналіз і оцінка одержаних результатів діяльності (оцінка індикаторів-результатів та факторів впливу на них);

– коригування цілей, їх пріоритетів та набору використовуваних стратегій (адаптація міжрівневої взаємодії);

– адаптація (за необхідності) місії підприємства до нових умов середовища.

Механізм стійкого розвитку промислового підприємства в умовах нестабільного середовища повинен мати відповідний інструментарій менеджменту для реалізації всіх його етапів.

Інструментарій менеджменту – це сукупність певних методів, засобів і прийомів, які застосовуються при зборі інформації, її аналізі і обробці для визначення стану системи управління і прийняття ефективних управлінських рішень, що допомагають вирішити конкретні проблеми і визначити найкращий шлях розвитку підприємства. Він

використовується для оцінювання результатів управлінських рішень щодо розвитку господарської діяльності та попередження помилкових майбутніх рішень при контролі ступеня досягнення встановлених цілей розвитку. Інструменти забезпечення стійкого розвитку підприємств доцільно розглядати з позицій трьох складових (рис. 1).

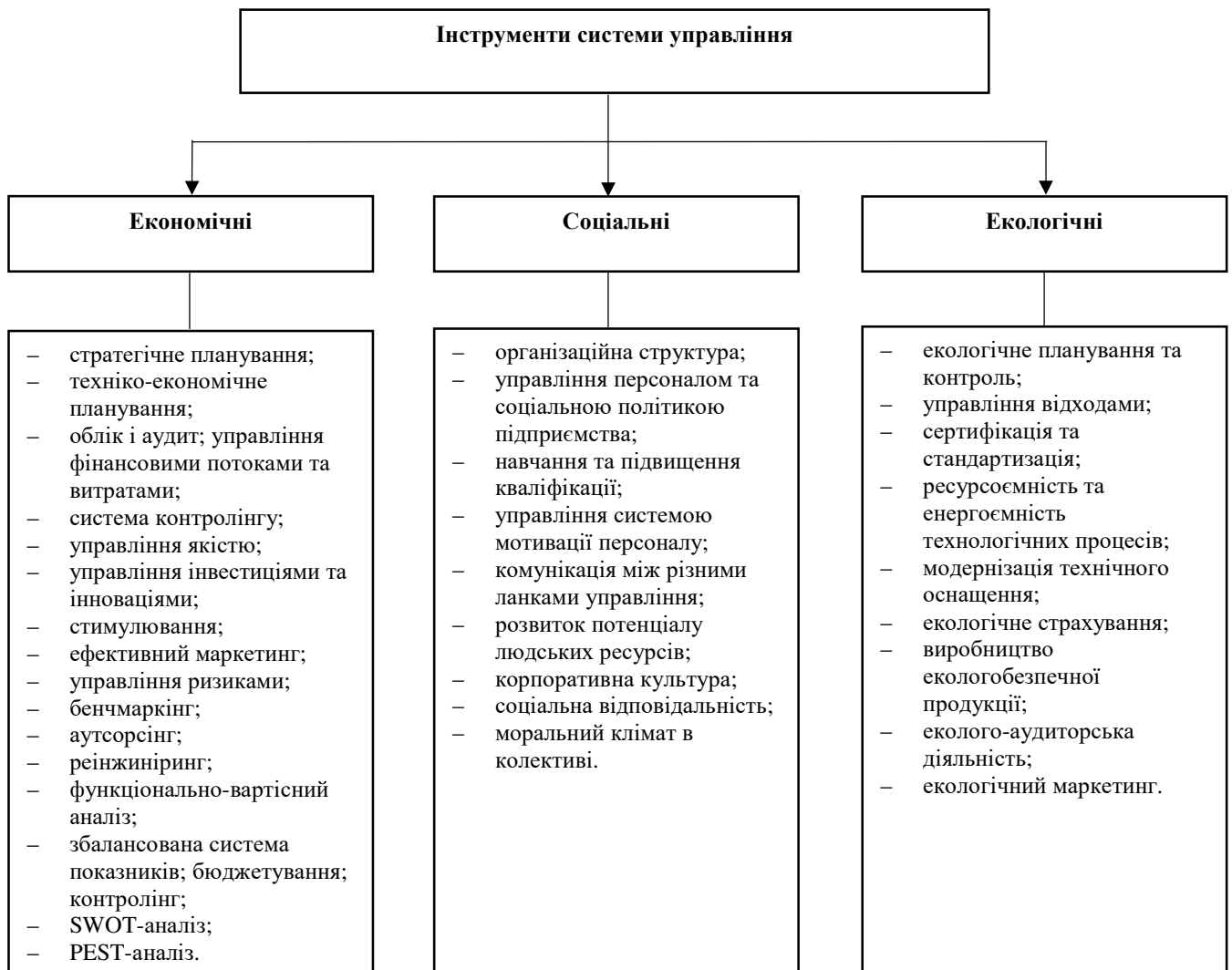

Рис. 1. Інструментарій менеджменту для забезпечення стійкого розвитку підприємства
(сформовано авторами на основі [9])

У процесі формування ефективного механізму забезпечення стійкого розвитку, необхідно дати оцінку виду і профілю діяльності підприємства, поставлених цілей, враховувати особливості даного підприємства, стан галузі в країні, а також інших критеріїв забезпечення стійкості розвитку підприємства, тобто визначити стратегічні пріоритети стійкого розвитку.

Стратегічні пріоритети стійкого розвитку – комплекс першочергових цілей діяльності підприємства в виділених напрямках з урахуванням галузевої специфіки, досягнення яких, згідно з установленими критеріям, може характеризувати розвиток підприємства як стійке. Досягнення цілей та результативності діяльності, щодо забезпечення стійкого розвитку підприємства можливе лише з урахуванням особливостей, таких як:

- характер розвитку галузі підприємства (специфіка виробництва, розвиненість інфраструктури ринку, динаміка зміни суспільних потреб, можливість прогнозування попиту на ринку, проблема обмеженості ресурсів, забезпеченість інформацією про конкурентів);
- характер функціонування підприємства (ступінь гнучкості системи управління, стан основних економічних показників, складність процесів та їх взаємозв'язків, складність та адаптивність організаційної структури, технологічні особливості виробництва, рівень інформаційної забезпеченості, екологічність виробництва);
- характер стратегій, використовуваних при вирішенні проблем розвитку та прийнятті управлінських рішень та інше.

Висновки. Проведене дослідження дало змогу систематизувати запропоновані в сучасній науковій літературі підходи до трактування поняття «стійкий розвиток підприємства» та підкреслити важливість розробки механізму стійкого розвитку на підприємствах. Згідно наших рекомендацій, механізм стійкого розвитку повинен складатись з послідовних етапів та мати відповідний інструментарій менеджменту, який буде забезпечувати взаємозв'язок між трьома важливими для будь-якого суб'єкта господарювання складовими: економічною, екологічною та соціальною.

Актуальним напрямком подальших наукових досліджень є удосконалення інструментарію менеджменту для забезпечення стійкого розвитку підприємств та розробка методичних прийомів оцінки ефективності механізму стійкого розвитку.

Література.

1. Анохин С.Н. Методика моделирования экономической устойчивости промышленных предприятий в современных условиях. Саратов : Сарат. гос. техн. ун-т, 2000. 40 с.
2. Артохов В.В. Общая теория систем: Самоорганизация, устойчивость, разнообразие, кризисы. Москва : КД Либроком, 2014. 224 с.
3. Большой экономический словарь / Под ред. А.К. Азриляна ; 5 изд. доп и перераб. Москва : Институт новой экономики, 2002. 469 с.
4. Гусаров Ю.В. Управление: динамика неравновесности : науч. издание. Москва : Экономика, 2003. 382 с.
5. Иванов В. Л. Организация управления экономической устойчивостью предприятия на основе совершенствования его организационной структуры управления. Луганск : Изд-во ВНУ им. В. Даля, 2007. 148 с.
6. Козловський С. В. Управління сучасними економічними системами, їх розвитком та стійкістю : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.03. Вінниця, 2011. 32 с.
7. Колодізев О.М., Нужний К.М. Дослідження сутності та змісту економічної стійкості підприємства. *Науково-технічний збірник «Комунальне господарство міст»*. 2007. № 78. С. 238-243.
8. Кучерявый А. В. Стратегическая устойчивость предприятия: понятие и составляющие. *Надежность*. 2005. № 1. С. 14-18.
9. Малик І.П., Каракаш Ю.А. Основні інструменти для забезпечення стійкого розвитку підприємства. *Сучасні підходи до управління підприємством*: збірник тех. доповідей. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2018. С. 99.
10. Масленко Ю. В., Кульбака Н. А. Устойчивое развитие предприятия – фактор экономической безопасности. *Проблемы обеспечения экономической безопасности*: Материалы международной. научно-практической конференции (г. Донецк, 23–24 ноября 2001). Донецк, 2001. С. 56.
11. Мохоцько Г. А. Оцінювання стратегічної стійкості підприємств видавничо-поліграфічної галузі в умовах нестабільного середовища. *Ефективна економіка*. 2009. № 2, URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?op=1&z=24>.
12. Наше общее будущее : Доклад Международной комиссии по окружающей среде и развитию. Москва : Прогресс, 1989. 376 с.
13. Основи екології. Екологічна економіка та управління природокористуванням : підручник / За заг. ред. Л. Г. Мельника та М. К. Шапочки. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2005. 759 с.
14. Погорелов Ю.С. Развитие предприятия: понятия та види. *Культура народов Причерноморья*. 2006. № 88. С. 75-81.
15. Сімах Ю.А. Визначення поняття конкурентостійкості підприємства. *Вісник Міжнародного Слов'янського університету*. Серія «Економічні науки». 2007. № 1. С. 12-16.
16. Сталий розвиток промислового регіону: соціальні аспекти : моногр. / Новікова О.Ф., Амоша О.І. та ін. ; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Донецьк, 2012. 534 с.
17. Фадеева А.С. Концепция устойчивого развития туризма. *Культура народов Причерноморья*. 2006. №89. С. 48-51.
18. Шандова Н.В. Оцінка загальної стійкості розвитку промислового підприємства *Економічний простір*: зб. наук. пр. Дніпропетровськ : ПДАБА, 2009. № 21. С. 276-279.
19. Шубравська О. В. Сталий економічний розвиток: поняття і напрямки дослідження. *Економіка України*. 2005. №1. С. 36-42.
20. Эшби У.Р. Введение в кибернетику. Москва : Издательство иностранной литературы, 1959. 432 с.
21. Яковенко Я.Ю. Концепція управління стійким розвитком підприємств. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2019. Випуск 36. С.75-81.
22. Ячменева В. М. Концепция экономической устойчивости предприятий. *Культура народов Причерноморья*. 2005. №74. Т.1. С. 94-97.
23. Daly H.E. On Wilfred Beckerman's Critique of Sustainable Development. *Environmental Values*. 1995. № 4. P. 49–55. DOI: 10.3197/096327195776679583
24. IUCN/UNEP/WWF World. Conservation Strategy: Living resources conservation for sustainable development, IUCN, Gland, Swit.– Zerland. 1980. P. 125-214.

25. Jackson T. Prosperity without Growth: Economics for a Finite Planet. Earthscan. 2011. 276 p. DOI: 10.1016/j.ecolecon.2010.07.019
26. Meadows D.H., Randers J., Behrens W.W. The Limits to Growth. Universe Books, New York, NY. 1972. 161 p.
27. Simms A., Johnson V. Growth Isn't Possible. URL: <http://www.neweconomics.org/publications/entry/growth-isnt-possible>

References.

1. Anohin, S.N. (2000), *Metodika modelirovanija jekonomicheskoy ustojchivosti promyshlennyh predpriyatij v sovremennyh uslovijah* [Methodology for modeling the economic sustainability of industrial enterprises in modern conditions], Sarat. gos. tehn. un-t, Saratov, Russia, P. 40.
2. Artjuhov, V.V. (2014), *Obshhaja teorija sistem: Samoorganizacija, ustojchivost', raznoobrazie, krizisy* [General systems theory: Self-organization, sustainability, diversity, crises], KD Librokom, Moscow, Russia, P. 224.
3. *Bol'shoy jekonomicheskij slovar'* [Big Economic Dictionary], Ed. A.K. Azrilian, 5th ed., additional and revised, 2002, Institut novoj jekonomiki, Moscow, Russia, P. 469.
4. Gusarov, Ju.V. (2003), *Upravlenie: dinamika neravnovesnosti: nauch. Izdanie* [Management: dynamics of non-equilibrium: scientific edition], Jekonomika, Moscow, Russia, P. 382.
5. Ivanov, V. L. (2007), *Organizacija upravljenja jekonomicheskij ustojchivosti i razvoju predpriyatija na osnove sovershenstvovanija ego organizacijno-ustrojstva i struktury upravljenja* [Organization of management of the economic sustainability of the enterprise based on the improvement of its organizational management structure], Izd-vo VNU im. V. Dalja, Lugansk, Ukraine, P. 148.
6. Kozlovskyy, S. V. (2011), "Management of modern economic systems, their development and sustainability", Ph.D. Thesis, 08.00.03, Vinnytsia, Ukraine, P. 32.
7. Kolodiziev, O.M. and Nuzhnyi, K.M. (2007), "Research of the essence and content of economic stability of the enterprise", *Naukovo-tehnichniy zbirnyk «Komunalne hospodarstvo mist»*, vol. 78, pp. 238-243.
8. Kucherjavyi, A. V.(2005), "Strategic stability of the enterprise: concept and components", *Nadezhnost'*, vol. 1, pp. 14-18.
9. Malyk, I.P. and Karakash, Yu.A. (2018), "The main tools for sustainable development of the enterprise", *Suchasni pidkhody do upravlinnia pidpriemstvom: zbirnyk tekhn. Dopovidei, KPI im. Ihoria Sikorskoho*, Vyd-vo «Politekhnika», Kyiv, Ukraine, P. 99.
10. Maslenko, Ju. V. and Kul'baka, N. A. (2001), "Sustainable development of an enterprise is a factor of economic security", *Materialy mezhdunarodnoj. nauchno-prakticheskoy konferencii (g. Doneck, 23–24 nojabrja 2001)* [Materials. scientific-practical conference (Donetsk, November 23–24, 2001)], *Problemy obespechenija jekonomicheskoy bezopasnosti* [Problems of Ensuring Economic Security], Doneck, Ukraine, P. 56.
11. Mokhonko, H. A. (2009), "Assessing the strategic stability of publishing and printing companies in an unstable environment", *Efektivna ekonomika*, vol. 2, [Online], available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?op=1&z=24>
12. Our Common Future: Report of the International Commission on Environment and Development, 1989, Progress, Moscow, Russia, P. 376.
13. *Osnovy ekolohii. Ekolohichna ekonomika ta upravlinnia pryrodokorystuvanniam: pidruchnyk* [Principles of Ecology. Ecological economics and management of nature: a textbook], For general. ed. LG Melnyk and MK Shapochka, VTD «Universytetska knyha», Sumy, Ukraine, P. 759.
14. Pohorielov, Yu.S. (2006), "Enterprise development: concepts and types", *Kultura narodov Prychernomoria*, vol. 88, pp. 75-81.
15. Simekh, Yu.A. (2007), "Definition of the concept of competitiveness of the enterprise", *Visnyk Mizhnarodnoho Slovianskoho universytetu. Seriya «Ekonomichni nauky»*, vol. 1, pp. 12-16.
16. Novikova, O.F. Amosha, O.I. and others (2012), *Stalyi rozvytok promyslovoho rehionu: sotsialni aspekty: monohr.* [Sustainable development of the industrial region: social aspects: monograph], NAN Ukrainy, In-t ekonomiky prom-sti. Donetsk, Ukraine, P. 534.
17. Fadeeva, A.S. (2006), "The concept of sustainable development of tourism", *Kultura narodov Prichernomor'ja*, vol. 89, pp. 48-51.
18. Shandova, N.V. (2009), "Estimation of the general stability of development of the industrial enterprise", *Ekonomichniy prostir: zb. nauk. pr.*, vol. 21, pp. 276-279.
19. Shubravskaja, O. B. (2005), "Sustainable economic development: concepts and directions of research", *Ekonomika Ukrainy*, vol. 1, pp. 36-42.
20. Jeshbi U.R. Vvedenie v kibernetiku. Moskva : Izdatel'stvo inostrannoj literatury, 1959. 432 p.
21. Yakovenko, Ya.Yu. (2019), "The concept of sustainable development management", *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu*, vol. 36, pp.75-81.
22. Jachmeneva, V. M. (2005), "The concept of economic sustainability of enterprises", *Kultura narodov Prichernomor'ja*, issue 74, vol.1, pp. 94-97.

23. Daly H.E. On Wilfred Beckermans Critique of Sustainable Development. Environmental Values. 1995. # 4. P. 49–55. DOI: 10.3197/096327195776679583
24. IUCN/UNEP/WWF World. Conservation Strategy: Living resources conservation for sustainable development, IUCN, Gland, Swit.– Zerland. 1980. R. 125-214.
25. Jackson T. Prosperity without Growth: Economics for a Finite Planet. Earthscan. 2011. 276 p. DOI: 10.1016/j.ecolecon.2010.07.019
26. Meadows D.H., Randers J., Behrens W.W. The Limits to Growth. Universe Books, New York, NY. 1972. 161 p.
27. Simms A., Johnson V. Growth Isnt Possible, available at: <http://www.neweconomics.org/publications/entry/growth-isnt-possible>

Стаття надійшла до редакції 18.01.2022 р.